

کلام نخست

به نام خداوند جان و خرد
کزین برتر اندیشه برنگذرد

در نگاه اکثر داوطلبان کنکور، درس دین و زندگی درسی حجیم و کم‌بازده است، ولی برخلاف تصور، این درس یکی از امتیاز آورترین دروس کنکور به حساب می‌آید. در ابتدای نگارش کتاب «دین و زندگی سال یازدهم» از مجموعه «مرشد» به منظور فراهم آمدن ساختار کلی کتاب جلسات زیادی با برترین اساتید کنکور برگزار شد تا کتابی متفاوت با کتاب‌های موجود در بازار پدید آید به گونه‌ای که داوطلب را از هر کتاب آموزشی دیگری بی‌نیاز کند.

ساختار کتاب

این کتاب شامل موارد زیر است:

- ۱) محتوا در یک نگاه: در ابتدای هر درس، مضمون کلی درس ذکر شده است.
- ۲) ترجمه و پیام آیات و احادیث: هر آیه شامل کادر موضوع (محتوای کلی آیه)، کادر معنی، کادر کلیدواژه میانبر (کلمات کلیدی برای حل تست‌ها)، پیام آیه است.
- ۳) متن خط به خط کتاب: متن درس به صورت تفکیکی و کادربندی شده ذکر شده است. در ابتدای هر کادر تیترو متناسب با متن به همراه آیه مربوط به آن و قسمت‌های مهم هر متن به صورت رنگی آمده است. هم‌چنین نکات تکمیلی هر متن در داخل پرانتز ذکر شده است.
- ۴) سؤالات کتاب درسی به همراه نکات تستی آنها ذکر شده است.
- ۵) نمودار مرور سریع و جمع‌بندی متن درس برای استفاده در دوران جمع‌بندی و آزمون‌های سنجشی تعبیه شده است.
- ۶) جدول روابط و نکات: در انتهای هر درس، جدول‌های اختصاصی مربوط به درس (علت و معلولی) برای فراگیری بهتر درس آمده است.
- ۷) اشتباه نکنیم: این بخش برای جلوگیری از اشتباهات متداول دانش‌آموزان تعبیه شده است.
- ۸) سؤالات: در سه سطح دسته‌بندی شده‌اند و سؤالات ترکیبی با آیکون مشخص شده است.
- ۹) آزمون‌های مروری: بعد از هر چهار درس یک آزمون مروری برای جمع‌بندی مباحث.
- ۱۰) پاسخنامه: پاسخ هر تست شامل توضیح کامل پاسخ به همراه کلیدواژه (برای مرور سریع) و سبک می‌باشد.

سپاسگزاری:

و صمیمانه از تمامی عزیزانی که تا آخرین لحظات در راه نشر این کتاب، یار و یاور ما بودند،
سپاس گزاریم:

✧ مدیر عامل محترم انتشارات: آقای یحیی دهقانی

✧ دبیر مجموعه: مهندس هادی عزیززاده

✧ ناظر علمی: آقای مرتضی محسنی کبیر

✧ صفحه آرا: سمیرا عاشورلو

✧ گرافیکست‌ها: بهاره خدابی

✧ طراح جلد: مینا هرمزی

✧ نمونه خوان: طویبی عینی پور

امیدواریم دانش آموزان عزیز و دبیران بزرگوار نظرات و پیشنهادهای خود را با مؤلفان در میان گذاشته و
در ارتقای کیفی این کتاب ما را یاری نمائید.

امید امیدبگی - محمد نجفی

@dinimobtakeran

فهرست

شماره صفحه	نام درس	پایه یازدهم
------------	---------	-------------

۷	تفکر و اندیشه	بخش ۱
۱۱	هدایت الهی	درس اول
۲۷	تداوم هدایت	درس دوم
۴۹	معجزه جاویدان	درس سوم
۶۳	مسئولیت‌های پیامبر (ص)	درس چهارم
۸۳	مروری	آزمون شماره ۱
۸۷	امامت، تداوم رسالت	درس پنجم
۱۱۵	پیشوایان اسوه	درس ششم
۱۳۷	وضعیت فرهنگی، اجتماعی و سیاسی مسلمانان، پس از رسول خدا (ص)	درس هفتم
۱۵۳	احیای ارزش‌های راستین	درس هشتم
۱۷۴	مروری	آزمون شماره ۲
۱۷۷	عصر غیبت	درس نهم
۲۰۳	مرجعیت و ولایت فقیه	درس دهم
۲۲۵	عزت نفس	درس یازدهم
۲۳۹	پیوند مقدس	درس دوازدهم
۲۵۷	مروری	آزمون شماره ۳
۲۶۱	مروری	آزمون شماره ۴
۲۶۴	مروری	آزمون شماره ۵
۲۶۷	مروری	آزمون شماره ۶
۲۷۱	پاسخنامه تشریحی	
۳۴۳	پاسخنامه آزمون‌های مروری	
۳۵۵	پاسخنامه کلیدی	
۳۵۸	پاسخنامه کلیدی آزمون مروری	

تفکر و اندیشه

محتوا در یک نگاه

این بخش از سه آیه تشکیل شده است که دو آیه ابتدایی درباره آب و ویژگی بارز آن صحبت می‌کند و در ادامه، آیه‌ای مرتبط با دعوت به دین‌داری ذکر شده است. **ارزیابی محتوا:** متن و آیات هردو به یک اندازه اهمیت دارند و احتمال طرح تست از هردو وجود دارد.

ترجمه و پیام آیات و احادیث

موضوع: آب، اساس زندگی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ و از آب هر چیزی را زنده قرار دادیم.

انبیاء، ۳۰

کلیدواژه میانبر: آب / اساس زندگی / مایه حیات / نعمت بی نظیر خداوند / عامل اصلی ادامه حیات

پیام آیه:

- آب اساس زندگی در جهان است. (پیام کتاب)
- خداوند آب را اساس و بنیاد همه چیز نهاده است.
- نبود آب = نبود عجایب طبیعی و زیبایی آنها
- آب عامل اصلی تغییر و تحولات جوی و نزولات آسمانی است.
- ارتباط:** این آیه با آیه «لِنُحْيِيَ بِهِ بَلْدَةً مَّيْتًا» هم مفهوم است و هر دو به حیات بخش بودن آب اشاره دارند.

موضوع: حیات بخش بودن آب

لِنُحْيِيَ بِهِ بَلْدَةً مَّيْتًا و به وسیله آن (آب) سرزمین مرده را زنده می کنیم.

فرقان، ۴۹

کلیدواژه میانبر: آب / حیات بخش زمین / احیاکننده جهان مادی / روح بخش زندگی خاکی

پیام آیه:

- منظور از آب در این آیه (آب باران) است.
- تمام جمادات روی زمین با وجود آب طراوت دوباره می گیرند.
- منظور از زنده کردن، روح بخشی به جهان مادی (نه معنوی) است.
- آب مایحتاج زندگی مادی است.
- ارتباط:** این آیه با آیه «وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ» هم مفهوم است و هر دو به حیات بخش بودن آب اشاره دارند.
- دقت کنید:** آیه «لِنُحْيِيَ بِهِ بَلْدَةً مَّيْتًا» به دلیل وجود کلمه (بَلْد = سرزمین) بیشتر به زنده کردن زمین و جهان مادی اشاره دارد و جزئی تر از آیه «وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ» می باشد.

موضوع: دعوت به دین داری

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ای کسانی که ایمان آورده اید،
اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ دعوت خدا و پیامبرش را اجابت کنید،
إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا حَيَّيْكُمْ هرگاه شما را به چیزی فرا می خواند که به شما زندگی می دهد.

انفال، ۲۴

کلیدواژه میانبر: دین / زندگی بخش حیات معنوی / حیات بخش روح / پذیرش دعوت پیامبر و خدا

پیام‌آیه:

- ❑ در این آیه خداوند فقط مومنان را مخاطب قرار می‌دهد. (مخاطب خاص)
- ❑ خداوند از مومنان (نه همه افراد) می‌خواهد دعوت خدا و رسولش را برای رسیدن به حیات پاک اجابت کنند.
- ❑ خداوند و پیامبرش در دعوت خود، ما را به خداپرستی (دین‌داری) دعوت می‌کنند.
- ❑ عمل به دستورات الهی (دین) موجب احیای حیات معنوی ما می‌شود. (دین ← حیات‌بخش روح)
- ❑ پذیرش دعوت خدا و پیامبرش (علت) موجب زنده‌ماندن روح انسان می‌شود. (معلول)

متن خطبه خط کتاب

آب، اساس زندگی در جهان (متناسب با آیه « وَ جَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيًّا »)
آب، نعمت بی‌نظیر خداوند، جلوه زیبایی و طراوت، مظهر پاکی و زلالی و عامل اصلی (نه تنها عامل) ادامه حیات است. در نبود آب، از آواز دلنشین پرندگان، طراوت شکوفه‌های درختان و تبسم گل‌های زیبا و رنگارنگ دنیای طبیعت اثری نخواهد بود. آری، آب مایه حیات و اساس زندگی در جهان هستی است.

آب، اساس زندگی در جهان (متناسب با «لِنُحْيِيَ بِهِ بَلْدَةً مَّيْتًا»)
انسان با آب، نیازهای طبیعی و جسمی‌اش را برطرف می‌سازد و به طور کلی، آب حیات‌بخش جهان مادی و از جمله ما انسان‌هاست.
آب: ← (۱) رفع نیاز جسمی (۲) رفع نیاز طبیعی (۳) حیات‌بخش جهان مادی

نمودار مرور سریع و جمع‌بندی

میات‌بخش جهان مادی ←	<p>(۱) نعمت بی‌نظیر
(۲) مظهر طراوت
(۳) عامل اصلی (نه تنها عامل) ادامه حیات
(۴) مایه حیات / اساس زندگی
(۵) رفع نیازهای طبیعی و جسمی</p>	(۱) ویژگی‌های آب
میات‌بخش میات معنوی ←	<p>(۱) همان پذیرش دعوت خدا و پیامبر است.
(۲) حیات‌بخش روح انسان است.
(۳) عدم دین‌داری موجب مرگ معنوی فرد می‌شود.</p>	(۲) دین

جدول روابط و نکات

معلول	علت	
زنده‌ماندن روح انسان	پذیرش دعوت خداوند	(۱)
مرگ معنوی انسان	عدم استجاب دعوت خدا	(۲)

اشتباه نکنیم

- ۱) دقت کنید که آب حیات بخش زندگی مادی است و دین حیات بخش زندگی معنوی است. (آب: مادی ، دین: معنوی)
- ۲) آیه « لِنُحْيِي بِهِ بَلَدَةً مَّيْتًا » علت حیات زمین را بیان می کند، در حالی که آیه « وَ جَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيًّا » بیانگر علت حیات همه موجودات است. (بَلَد = زمین ، كُلُّ شَيْءٍ = همه چیز)

Blank lined area for writing notes.

درس اول: هدایت الهی

محتوا در یک نگاه

این درس از سه بخش تشکیل شده است:

- ۱) ابتدا با نیازهای برتر انسان آشنا می‌شوید (۲) سپس به چگونگی پاسخ به نیازها می‌پردازیم
 - ۳) سپس به چگونگی راهنمایی خداوند برای پاسخ به نیازها می‌پردازیم.
- ارزیابی مهمتوا:** حجم متن درس زیاد و خط به خط آن دارای نکته است؛ همچنین آیات بخش تدبیر، علاوه بر آیات متن درس، نیازمند توجه ویژه می‌باشند و احتمال طرح تست از آنها زیاد است.

ترجمه و پیام آیات و احادیث

موضوع: اهمیت زمان

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَ الْعَصْرَ سوگند به زمان
 إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ همانا انسان در زیانکاری است
 إِلَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مگر کسانی که ایمان آورده و کارهای شایسته انجام دادند
 وَ تَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَ تَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ و همدیگر را به حق سفارش کرده‌اند و همدیگر را به صبر سفارش کرده‌اند
 عصر، ۱ و ۲ و ۳

کلید واژه میانبر: سوگند خداوند به زمان / ارزش وقت / تقدم ایمان بر عمل صالح / سفارش دیگران به حق (واجبات)

پیام‌آیه:

- خداوند در این آیات به زمان سوگند خورده است. (نشان‌دهنده ارزش زمان)
- همه انسان‌ها زیانکارند مگر کسانی که:
- ۱) ایمان دارند ۲) عمل صالح انجام می‌دهند ۳) همدیگر را به حق و صبر دعوت می‌کنند.
- خداوند در این آیات، ایمان را بر عمل صالح مقدم دانسته و این موضوع، نشان از اهمیت بالای ایمان دارد.
- سفارش کردن دیگران به حق و صبر جزء واجبات دین می‌باشد، چون خداوند می‌گوید اگر کسی این کار را انجام ندهد، زیانکار است.

موضوع: قدرت اختیار

إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ ما راه را به او نشان دادیم
 إِمَّا شَاكِرًا وَّ إِمَّا كَفُورًا یا سپاس‌گزار خواهد بود یا ناسپاس
 انسان، ۳

کلید واژه میانبر: تعمیم هدایت به همه انسان‌ها / وجود اختیار / پاسخ برای نیاز کشف راه درست زندگی

پیام‌آیه:

- عبارت «إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ» بیانگر هدایت ویژه انسان (یعنی هدایت از طریق ارسال پیامبران، کتاب آسمانی و دین) است. نام دیگر این هدایت، هدایت تشریحی (یعنی راهنمایی انسان‌ها از طریق شرع / دین) است.
- انسان‌ها در گزینش راه سعادت یا شقاوت، اختیار دارند. (إِمَّا شَاكِرًا وَّ إِمَّا كَفُورًا)
- چون انسان‌ها در انتخاب راه اختیار دارند (عَلت) پس هرکس مسئول سرنوشت خویش است. (معلول)
- این آیه به پاسخ نیاز بنیادین (کشف راه درست زندگی) اشاره می‌کند.
- دقت کنید:** این آیه نشان می‌دهد که ابتدا باید مسیر سعادت از شقاوت مشخص شود و سپس انسان با قدرت اختیار، تصمیم بگیرد. (اول مشخص شدن مسیر، سپس تصمیم‌گیری انسان، نه برعکس)

موضوع: اتمام حجت خداوند

رُسُلًا مُبَشِّرِينَ وَ مُنذِرِينَ رسولانی بشارت‌دهنده و انذارکننده
لَتَأْتِيَ كُنُوزَ النَّاسِ عَلَى اللَّهِ تا برای مردم درمقابل خداوند
حُجَّةً بَعْدَ الرُّسُلِ دستاویزی بعد از پیامبران نباشد
وَ كَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا و خداوند عزیز و حکیم است.

نساء، ۱۶۵

کلید واژه میانه: اتمام حجت خداوند بر مردم / هدایت تشریحی (ویژه انسان) / پاسخ به نیاز کشف راه درست زندگی

پیام‌آیه:

- ❖ بیانگر اتمام حجت بر انسان و اختیاری بودن هدایت است.
 - ❖ بیانگر سرمایه‌ رانمایان الهی و پاسخ به کشف راه درست زندگی است.
 - ❖ زمان تحقق این آیه، قیامت است، چون مردم در قیامت عذر و بهانه می‌آورند و این آیه راه عذر و بهانه را بر آنان می‌بندد.
 - ❖ پیامبران هم بشارت‌دهنده و هم بیم‌دهنده هستند.
 - ❖ به دلیل ارسال پیامبران (علت)، راه عذر و بهانه بسته می‌شود. (معلول)
- ارتباط:** این آیه با درس هشتم سال دهم، وقتی که در قیامت جهنمیان رو به فرشتگان می‌کنند تا آنها برایشان از خدا تخفیفی بگیرند، فرشتگان به آنها می‌گویند: (مگر پیامبران دلایل روشن برایتان نیاوردند؟) ارتباط دارد. این سخن فرشتگان نیز نشانه اتمام حجت خداوند بر مردم است.

متن خط‌به‌خط کتاب

دین. پاسفگوی نیازهای انسان

احتیاج دائمی انسان به داشتن برنامه‌ای که بتواند پاسخگوی نیازهای او باشد و سعادت بشر را تضمین کند (علت)، سبب شده است که در طول تاریخ همواره شاهد ارائه برنامه‌های متفاوت و گاه متضاد از جانب مکاتب بشری باشیم (معلول). از این رو این سؤال‌ها در ذهن ایجاد می‌شود.

ویژگی برنامه زندگی انسان: (۱) پاسخگوی نیازها (۲) تضمین سعادت بشر)

آیا انسان می‌تواند با تکیه بر عقل خویش برنامه کاملی را برای سعادت خود ارائه دهد؟ (خیر)

❖ به راستی یک برنامه مناسب برای سعادت انسان چه ویژگی‌هایی باید داشته باشد؟ (جامع و همه‌جانبه باشد)

❖ آیا برنامه‌ای که فقط سعادت دنیای انسان را دربر گیرد، کامل است؟ (خیر، باید آخرت را هم دربرگیرد)

❖ آیا می‌توان به برنامه‌های مکاتب بشری اعتماد کرد و زندگی را براساس آنها بنا نهاد؟ (خیر، برنامه‌های بشری حاصل ذهن محدود و سطحی‌نگر انسان است و نمی‌تواند همه جوانب امور را در نظر بگیرد.)

نیازهای برتر

انسان، همچون سایر موجودات زنده، یک دسته نیازهای طبیعی و غریزی دارد (نیاز مشترک همه موجودات) ◀ نیاز غریزی؛ مانند نیاز به آب، هوا، غذا و پوشاک. خداوند پاسخ به این نیازها را در جهان خلقت آماده کرده و راه آگاه شدن از آنها را به انسان نشان داده است. برای مثال، در وقت نیاز به آب و غذا احساس تشنگی و گرسنگی می‌کند و سراغ آب و غذا می‌رود.

هنگام سرما و گرما، از مصالح وجود در طبیعت بهره می‌برد و برای خود لباس، پوشاک و مسکن تهیه می‌کند. (امور خداوند در زمینه رفع نیازهای غریزی: ۱) پاسخ در جهان خلقت ۲) نشان‌دادن راه آگاهی از آنها) اما نیازهای انسان منحصر به نیازهای طبیعی و غریزی نمی‌شود؛ زمانی که انسان اندکی از سطح زندگی روزمره فراتر رود و در افق بالاتری بیندیشد، خود را با نیازهای مهم‌تری روبه‌رو می‌بیند.

(۱) فراتر رفتن از سطح زندگی روزمره ۲) در افق بالاتر اندیشیدن نتیجه: روبه‌رویی با نیازهای برتر) نیازهایی که برآمده از سرمایه‌های ویژه‌ای است که خداوند به انسان عطا کرده است و پاسخ صحیح به این نیازهای اساسی است که سعادت انسان را تضمین می‌کند (سعادت انسان، در گرو پاسخ صحیح به نیازهای برتر). این نیازها به تدریج به دل‌مشغولی، دغدغه و بالأخره به سوال‌هایی تبدیل می‌شوند که تا پاسخ آنها را نیابد، آرام نمی‌گیرد. (نیاز برتر موجب: ۱) دل‌مشغولی ۲) دغدغه؛ پاسخ صحیح به نیازهای برتر (علت: ۱) تضمین سعادت انسان ۲) آرامش بخشی به او (معلول)

(برخی از نیازهای برتر)

شناخت هدف زندگی

انسان می‌خواهد بداند (برای چه زندگی می‌کند؟) و کدام هدف است که می‌تواند با اطمینان خاطر زندگی‌اش را صرف آن نماید؟ (شناخت هدف: ۱) برای چه ۲) کدام هدف) او می‌داند که اگر هدف حقیقی خود را نشناسد یا در شناخت آن دچار خطا شود، عمر خود را از دست داده است. (اتلاف عمر: ۱) نشناختن هدف ۲) شناخت غلط هدف). از این رو امام سجّاد (ع) پیوسته این دعا را می‌کرد که؛ (خدایا ایام زندگانی مرا به آن چیزی اختصاص بده که مرا برای آن آفریده‌ای.)
مفهوم حدیث: درخواست رسیدن به هدف زندگی از خداوند
ارتباط: این سخن با شناخت هدف زندگی، از نیازهای برتر انسان ارتباط دارد.

درک آینده فویش

انسان با این سوال نیز روبه روست که: (آینده او چگونه است؟)، (آیا زندگی با مرگ تمام می‌شود یا دفتر حیات به شکل دیگری گشوده می‌گردد؟)، (اگر حیات، به شکل دیگری ادامه می‌یابد و انسان زندگی ابدی را پس از مرگ آغاز خواهد کرد، نحوه زندگی او پس از مرگ چگونه است؟)، (زاد و توشه سفر به جهان دیگر چیست؟) و (خوشبختی وی در آن سرا در گرو انجام چه کارهایی خواهد بود؟ درک آینده خویش: ۱) چگونگی آینده ۲) گشودن دفتر حیات به شکل دیگر ۳) نحوه زندگی پس از مرگ ۴) زاد و توشه ۵) خوشبختی در گرو کدام کار)

روزها فکر من این است و همه شب سختم
از کجا آمده‌ام آمدنم بهر چه بود
که چرا غافل از احوال دل خویشتم
به کجا می‌روم آخر نمایی وطنم

مفهوم بیت: توجه به آینده انسان در پس حوادث زندگی / نیازمندی بشر به درک آینده خود.

ارتباط: قسمت (آمدنم بهر چه بود؟) با نیاز برتر «شناخت هدف زندگی» متناسب است.

ارتباط: قسمت (به کجا می‌روم) با نیاز برتر «درک آینده خویش» متناسب است.

پاسخ به این سوال‌ها فقط از عهده کسی برمی‌آید که کاملاً از جهان دیگر و زندگی پس از مرگ آگاه باشد و زاد و توشه آن را بشناسد و به دیگران اطلاع دهد (یعنی علم خود را از کسی دریغ نکند).

(ویژگی پاسخ‌گوی سوالات درک آینده: آگاه از: ۱) جهان دیگر ۲) زندگی پس از مرگ ۳) زاد و توشه آخرت ۴) اطلاع‌دهنده و ویژگی‌ها به دیگران)

کشف راه درست زندگی (متناسب با «یا ایها الذین آمنوا استجبوا لله و للرسول إذا دعاکم لِمَا یُحییکم»)

راه زندگی یا (چگونه زیستن) که ارتباط دقیقی با دو نیاز قبلی دارد، دغدغه دیگر انسان‌های فکور و خردمند است. این دغدغه از آن رو دغدغه‌ای جدی است که انسان فقط یک بار به دنیا می‌آید و یک بار زندگی در دنیا را تجربه می‌کند؛ بنابراین در این فرصت تکرارنشده، باید از همه راه‌هایی که پیش روی اوست، راهی را برای زندگی انتخاب کند که به آن مطمئن باشد و بتواند از همه سرمایه‌هایی که خدا به او داده است به خوبی بهره‌مند شود و به آن هدف برتری که خداوند در خلقت او قرار داده است، برسد.

(کشف راه درست زندگی: ۱) راه/ چگونگی زندگی ۲) ارتباط دقیق با دو نیاز دیگر ۳) دغدغه انسان‌های خردمند)

پاسخ به نیازها

پاسخ به این سوالها حداقل باید دو ویژگی زیر را داشته باشد:
الف) کاملاً درست و قابل اعتماد باشد؛ زیرا هر پاسخ احتمالی و مشکوک نیازمند تجربه و آزمون است. درحالی که عمر محدود آدمی برای چنین تجربه‌ای کافی نیست، به خصوص که راه‌های پیشنهادی هم بسیار زیاد و گوناگون است.
 (لزوم درست بودن پاسخ‌ها: ۱) عمر محدود (۲) راه‌های پیشنهادی زیاد)
ب) همه‌جانبه باشند؛ به طوری که به نیازهای مختلف انسان به صورت هماهنگ پاسخ دهد؛ زیرا ابعاد جسمی و روحی، فردی و اجتماعی و دنیوی و اخروی وی، پیوند و ارتباط کامل و تنگاتنگی با هم دارند و نمی‌توان برای هر بُعدی جداگانه برنامه‌ریزی کرد.
 (لزوم همه‌جانبه بودن پاسخ‌ها: ۱) پاسخ هماهنگ به نیازها (۲) پیوند بین ابعاد مختلف انسان)

راهنمای انسان در پاسخگویی به نیازها

با توجه به این دو ویژگی، کسی می‌تواند پاسخ صحیحی به این سؤالها بدهد که:
۱) آگاهی کاملی از خلقت انسان، جایگاه او در نظام هستی، ابعاد دقیق و ظریف روحی و جسمی و نیز فردی و اجتماعی او داشته باشد.
۲) هم‌چنین بداند که انسان‌ها، پس از مرگ، چه سرنوشتی دارند و چه عاقبتی در انتظار آنهاست
 (ویژگی فرد پاسخگو به نیاز برتر: آگاهی کامل از: ۱) خلقت انسان (۲) ابعاد دقیق انسانی (۳) سرنوشت انسان)

دلیل تفاوت هدایت انسان با سایرین

خداوند هر مخلوقی را متناسب با ویژگی‌هایی که در وجودش قرار داده است هدایت می‌کند (هدایت متناسب با: ← ویژگی). انسان ویژگی‌هایی دارد که او را از سایر مخلوقات متمایز می‌کند و همین امر سبب شده شیوه هدایت او با سایر مخلوقات متفاوت باشد.
 (ویژگی‌های انسانی مسبب: ۱) تمایز او از مخلوقات (۲) تفاوت شیوه هدایت او)

قدرت تعقل و افتیاری

یکی از ویژگی‌های انسان، توانایی تفکر و انجام کارها به کمک فکر و اندیشه و دیگری قدرت اختیار و انتخاب اوست؛ یعنی انسان، ابتدا درباره هر کاری که می‌خواهد انجام دهد، تفکر می‌کند (تقدم عقل بر اختیار) و اگر تشخیص داد که آن کار مفید است و او را به هدفش می‌رساند، آن را انتخاب می‌کند و انجام می‌دهد. (۱) تفکر (۲) تشخیص مبتنی بر مفید بودن (۳) انتخاب (۴) انجام (۵) رسیدن به هدف)

هدایت ویژه انسان

هدایت خداوند نیز از مسیر این دو ویژگی می‌گذرد؛ یعنی خداوند برنامه هدایت انسان را که دربرگیرنده پاسخ به سؤالات بنیادین بشر است، از طریق پیامبران می‌فرستد تا انسان‌ها با تفکر در این برنامه و پی‌بردن به ویژگی‌ها و امتیازات آن، با اختیار خود این برنامه را انتخاب کنند و در زندگی به کار بندند و به هدفی که خداوند در خلقت آنها قرار داده است، برسند.
 (۱) ارسال برنامه هدایت از طریق پیامبر (۲) تفکر (۳) انتخاب با اختیار (۴) رسیدن به هدف)
 انسان با عقل خود در پیام الهی تفکر می‌کند و با کسب معرفت و تشخیص بایدها و نبایدها، راه صحیح زندگی را می‌یابد و پیش می‌رود. (تفکر در پیام الهی (علت) ← ۱) کسب معرفت و شناخت (۲) تشخیص باید و نباید (۳) پیمودن راه صحیح (معلول))

سفن امام کاظم (ع)

امام کاظم (ع) به شاگرد برجسته خود، هشام بن حکم، فرمودند:
 «ای هشام، خداوند رسولانش را به سوی بندگان نفرستاد، جز برای آن‌که بندگان در پیام الهی تعقل کنند. کسانی این پیام را بهتر می‌پذیرند که از معرفت برتری برخوردار باشند و آنان که در تعقل و تفکر برترند، نسبت به فرمان‌های الهی داناترند و آن‌کس که عقلش کامل‌تر است، رتبه‌اش در دنیا و آخرت بالاتر است.»
 (۱) معرفت برتر: پذیرفتن بهتر (۲) تعقل برتر: داناتر نسبت به فرمان الهی (۳) عقل کامل‌تر: رتبه بالاتر)

افراد ناسپاس از دیدگاه قرآن (متناسب با آیه «إِلَّا هَذِهِ السَّبِيلُ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا»)

بنابراین با کنار هم قرارگرفتن عقل و وحی می‌توان به پاسخ سؤال‌های اساسی دست یافت. البته انسان به علت دارا بودن اختیار (نه عقل) می‌تواند راه‌های دیگری را نیز برگزیند. اما چنان که گفته شد، چون هر برنامه دیگری غیر از برنامه خداوند نمی‌تواند پاسخ درستی به آن نیازها بدهد، انسان زیان خواهد کرد و با دست خالی دنیا را ترک گفته و به دیار آخرت خواهد شتافت و در آنجا زیان خود را مشاهده خواهد کرد. قرآن کریم (نه پیامبر) چنین کسی را (ناسپاس) نامیده است و آیه بالا را ذکر کرده است. (کنار هم قرارگیری عقل و وحی (علت): دستیابی به پاسخ سؤال‌های اساسی (معلول))

تکمیل کنید

اگر خداوند به سؤال‌های اساسی انسان پاسخ ندهد و او را رها کند، انسان در قیامت می‌تواند بگوید:
پاسخ: من در زندگی دنیایی، پاسخ نیازهای خود و همچنین راهنمایی نداشتیم تا من را با حقیقت وجودی خود آشنا کند و چون راه صحیح و نحوه تشخیص آن را نمی‌دانستیم، از مسیر سعادت خود منحرف شدم و خود حقیقی‌ام را گم کردم.

تدبر کنید

در آیات سوره «عصر» تدبر کنید و به سؤال‌های طرح‌شده پاسخ دهید.
« وَالْعَصْرِ (۱) إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكْفُورٌ (۲) إِلَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَوَاوَّصُوا بِالْحَقِّ وَوَاوَّصُوا بِالصَّبْرِ (۳) »
سوگند به زمان همانا انسان در زیانکاری است، مگر کسانی که ایمان آورده و کارهای شایسته انجام دادند، همدیگر را به حق سفارش کرده‌اند و همدیگر را به صبر سفارش کرده‌اند.

۱- خداوند در این سوره به چه چیزی سوگند خورده است؟ چرا؟

پاسخ: به زمان سوگند خورده است؛ زیرا عمر انسان محدود می‌باشد و باید فرصت‌ها را دریابد، در غیر اینصورت سرمایه‌های وجودی خود را تباه می‌کند.

۲- چه زیان و خسارتی انسان را تهدید می‌کند؟

پاسخ: استفاده نکردن یا استفاده بیهوده از زمان و اتلاف عمر

۳- چه کسانی دچار خسارت و زیان نمی‌شوند؟

پاسخ: کسانی که ایمان داشته باشند و عمل صالح انجام دهند و یکدیگر را به صبر و حق سفارش کنند.

فعالیت کلاسی

۱- الف) آیا دستگاه تفکر انسان به تنهایی می‌تواند به سؤال‌های بنیادی پاسخ کامل و جامع دهد؟ چرا؟

پاسخ: خیر؛ زیرا دستگاه تفکر ما اطلاعات سطحی و محدودی درباره زندگی پس از مرگ دارد و هم‌چنین درباره انسجام ابعاد مختلف روح و جسم نیز اطلاعات بشری محدود و ناقص است.

۲- ب) انسان به تنهایی می‌تواند مسیر سعادت را طراحی کند؟ چرا؟

پاسخ: خیر؛ زیرا برای مسیر سعادت، ابتدا باید به سوالات بنیادی پاسخ دهیم که انسان تنها با عقل خود نمی‌تواند به آنها پاسخ دهد.

اندیشه و تحقیق

۱- آیا می‌توانیم پاسخ به نیازهای برتر را به احساسات شخصی و سلیقه فردی واگذار کنیم؟ چرا؟

پاسخ: خیر؛ زیرا پاسخ نیازهای بنیادین مشخص است. ولی احساسات متناسب با شرایط و زمان‌ها تغییر می‌پذیرند و نمی‌شود به آنها اعتماد کرد، هم‌چنین وقتی از احساسات صحبت می‌کنیم، قانونمندی در آن معنا پیدا نمی‌کند، در صورتی که پاسخ سوال‌های بنیادین قانون و نظم مشخص دارد.

۲- آیا انسان می‌تواند پاسخ‌دادن به این نیازها را نادیده بگیرد و بر اساس ضرب‌المثل (هرچه پیش آید خوش آید) رفتار کند؟ چرا؟
پاسخ: وقتی پاسخ این سوالات را نادیده بگیریم، در واقع خود را وارد ورطه هولناکی می‌کنیم و برای گذر از وجدان و منطق خود، این سخنان را استفاده می‌کنیم. اما در روز حساب و پس از مرگ دیگر نادیده گرفتن معنا ندارد و همه چیز آشکار می‌شود و لطمه سخن و عمل خود را می‌بینند.

۳- شعر زیر با کدام یک از نیازهای برتر انسان مرتبط است؟ چرا؟

مرد خردمند هنرپیشه را عمر دوبایست در این روزگار
تا به یکی تجربه آموختن با دگری تجربه بردن به کار

پاسخ: نیاز به کشف راه درست زندگی؛

مفهوم بیت: انسان باید در دنیا دو بار زندگی کند؛ یک بار تجربه کسب کند و بار دیگر از تجربه استفاده کند؛ یعنی راه زندگی را درست‌تر انتخاب کند.

نمودار مرور سریع و جمع‌بندی

۱) پاسخ این نیازها در جهان هستی قرار داده شده است

الف) طبیعی و غریزی (همه موجودات)

۲) وابسته به بعد خاکی یا جسمانی موجودات است

۱) نیازها

۱) به دلیل وجود سرمایه‌های ذاتی در انسان پدید آمده است

الف) تضمین سعادت انسان

ب) برتر (ویژه انسان)

۲) پاسخ مناسب به این نیازها (علت) ب) آرامش‌بخشی وجودی به انسان

۱) برای چه

۲) کدام هدف

الف) کلیدواژه میانبر

۲) نیازهای

ب) در صورت نیافتن هدف درست (علت) ← از دست دادن عمر (معلول)

۱) شناخت هدف زندگی

۵) مرتبط با سخن امام سجاد(ع): (خدایا ایام زندگانی مرا به آن چیزی اختصاص

بده که مرا برای آن آفریده‌ای)

/ برتر
/ متعالی
/ بنیادین

الف) کلیدواژه میانبر

(۱) چگونگی آینده انسان
(۲) نحوه زندگی پس از مرگ
(۳) زاد و توشه آخرت
(۴) خوشبختی انسان در گرو چه چیزی است؟
(۵) آیا زندگی با مرگ تمام می‌شود؟

ب) ویژگی لازم برای پاسخ به این نیاز

(الف) آگاهی کامل از جهان دیگر
(ب) شناختن زاد و توشه لازم

الف) کلیدواژه میانبر

(۱) راه درست زندگی چیست؟
(۲) چگونه زیستن

ب) نتایج انتخاب راه نادرست ← انسان به هدفی که در خلقتش است نمی‌رسد.

الف) درست و قابل اعتماد باشد، چون

(۱) پاسخ‌های احتمالی زیاد هستند
(۲) عمر آدمی محدود است و نمی‌تواند همه را تجربه کند

ب) همه‌جانبه باشد، زیرا

(۱) ابعاد (۱) فردی و اجتماعی (۲) روحی و جسمی (۳) دنیوی و اخروی
(۲) نمی‌توان برای هرکدام برنامه جداگانه تنظیم کرد.

الف) آگاهی کامل از ویژگی‌های

(۱) روحی و جسمی
(۲) فردی و اجتماعی
(۳) دنیوی و اخروی

دارد.

ب) آگاهی از

(۱) سرنوشت انسان
(۲) عاقبت انسان

پس از مرگ دارد.

۱۴ ویژگی کسی که می‌تواند به نیازها پاسخ دهد

۱۳ ویژگی پاسخ به نیازها

جدول روابط و نکات

علت	معلول
۱ نیاز دائمی انسان به برنامه‌ای کامل	ارائه برنامه‌ای جداگانه توسط مکاتب بشری برای رساندن انسان به سعادت
۲ پاسخ صحیح به نیازهای بنیادین انسان	۱) تضمین سعادت ۲) آرامش‌بخشی به انسان
۳ عدم شناخت هدف زندگی	از دست دادن عمر
۴ ۱) ایمان ۲) کار شایسته ۳) سفارش به حق و صبر (سوره عصر)	در زمره (گروه) زیانکاران قرار نگرفتن
۵ انتخاب نادرست هدف زندگی	نرسیدن به هدف خلقت
۶ ویژگی متفاوت موجودات	تفاوت در شیوه هدایت آنها
۷ بهره‌مندی انسان از ویژگی مخصوص به خود	شیوه هدایت متفاوت انسان نسبت به سایر موجودات
۸ تفکر در پیام الهی	۱) کسب معرفت ۲) تشخیص بایدها و نبایدها ۳) یافتن راه درست زندگی
۹ ارسال پیامبران توسط خداوند	مسدود کردن راه بهانه و دست‌آویز
۱۰ (سخن امام کاظم) تعقل و تفکر در پیام الهی	ارسال پیامبران توسط خداوند
۱۱ (سخن امام کاظم) برخورداری از معرفت برتر	پذیرفتن بهتر پیام الهی
۱۲ (سخن امام کاظم) برتری در تعقل و تفکر	دانای‌تر بودن نسبت به فرمان الهی
۱۳ (سخن امام کاظم) کامل‌تر بودن عقل	بالای‌تر بودن رتبه در دنیا و آخرت

لازمه	لازمه
۱) زیادبودن پاسخ‌های احتمالی ۲) محدودبودن عمر	۱ درست و قابل اعتماد بودن پاسخ نیازها
پیوند و ارتباط تنگاتنگ ابعاد مختلف انسانی	۲ همه جانبه بودن پاسخ نیازها

اشتباه نکنیم

- دقت کنید که انسان‌ها تا زمانی که به نیازهای خود پاسخ مناسب ندهند، دچار دل‌مشغولی هستند ولی انسان‌های فکور با انتخاب پاسخ مناسب این نیازها، دل‌مشغولی را به آرامش تبدیل می‌کنند. (پس نیازهای برتر موجب نمی‌شود که زندگی، همیشه با اضطراب همراه باشد.)
- در آیه «رُسُلًا مُبَشِّرِينَ وَ مُنذِرِينَ» دو ویژگی (عزیز و حکیم) به خداوند نسبت داده شده است.
- عقل و اختیار در کنار دین الهی، می‌توانند باعث سعادت انسان شوند. (نه فقط عقل و اختیار)
- دقت کنید که هدایت تشریحی ویژه انسان می‌باشد و هدایت عام مربوط به همه موجودات است.
- هرگاه در سؤالات، به فلسفه چیزی اشاره شد، در واقع علت آن را پرسیده است. (فلسفه = دلیل = علت)
- دقت کنید در سؤالات، انسان مضطرب را با انسان ناامید اشتباه نگیرید. انسانی که دچار دغدغه می‌شود، آرامش ندارد ولی ناامید نیست. (اضطراب ≠ ناامیدی و یأس)